

EL RETORN DELS IMMIGRANTS: DIVERS COM LA MATEIXA VIDA

La depressió econòmica ha impulsat viatges de tornada sempre envoltats de dubte, incertesa i il·lusió pel que pot venir, i també de dol i nostàlgia pel que queda enrere

RETORN AL PARAGUAI EL Mario i la Mercedes, amb els seus dos fills, van tornar fa poc al Paraguai després de viure 10 anys a Catalunya, on havien nascut els nens, per iniciar una nova vida a prop dels seus.

TEXT __ LLIBERT FERRI

LA HISTÒRIA ASSENYALA QUE POCS, poquíssims, dels que uns dia van decidir marxar del seu país per viure en un altre tornen al lloc d'origen. És possible que durant un temps l'anhel d'una vida millor cohabití amb del retorn fins a mitificar-lo: un mite que acaba diluint-se com un miratge quan la duresa del dia a dia i les necessitats d'adaptació a la nova societat s'imposen. Amb tot, els que es mantenen fidels a la idea de tornar o bé s'hi acullen com a opció extrema -perquè la vida promesa no ha sigut com esperaven- hauran d'endinsar-se en un laberint de dubtes i d'incertes fins a prendre la decisió. I qui sap si un cop presa i consumada pensaran que s'han equivocat, i enyoraran el que va ser el seu país d'acollida.

És el que li ha passat a la Killari, una jove d'encara no 30 anys. Al cap de poc d'arribar al Perú va començar a trobar a faltar Barcelona, fins al punt que ha decidit marxar del seu país per segona vegada. El retorn que a hores d'ara està intentant la Killari és poc habitual però no impossible, especialment en immigrants per als quals una vida millor representa alguna cosa més que un augment d'ingressos econòmics. La Killari va estudiar humanitats a Barcelona i ara no se la treu del cap. "M'enyoro, i ara m'adono com m'havia acostumat a la ciutat", escriu des del Perú, lliurant-se als records. "Trobo a faltar les passejades per la platja i pel Bari Gòtic, i gaudir dels valors d'una societat oberta. A Barcelona per primer cop vaig conèixer el sentit de la pau i la llibertat personal".

La Killari no pot evitar mirar enere i observar en perspectiva la seva condició de migrant: "Migrar pot representar l'oportunitat d'aprendre. Una oportunitat que et dona gent que no coneixies abans, i que alhora provoca una mena d'encreuament d'emocions". La Killari està pendent que un empresari de Barcelona li gestioni la paperassa per al retorn i per això evita donar el seu nom sencer; tem que la seva aparició en aquest reportatge pugui perjudicar el seu retorn. Les pors acompanyen sovint l'immigrant en els moments de tràmits burocràtics, d'obtenció o renovació de visats i permisos.

EL VERB 'TORNAR' ÉS AMBIGU

La por i el sentiment d'incertesa de la Killari és semblant al que experimenta el moldau Nicolae, encara no de 40 anys, un mecànic de cotxes -"un molt bon mecànic", puntualitza- que no vol que li facin fotos i tampoc gosa aparèixer amb nom i cognom tot i que viu a Barcelona amb tots els papers en regla: està fent tràmits relacionats amb el seu permís de treball i s'estima més -com la Killari- no mostrar la cara. Amb tot, el Nicolae té necessitat de parlar, de dir que enyora Moldàvia i que últimament s'està plantejant tornar. És solter, aquí té poca vida social i necessita sentir a la

CRISTINA CALDERER

vora la família i els amics. "A qui li interessa aquí a Barcelona la vida d'un moldau? Som molt pocs aquí. Quanta gent sap que a Moldàvia es parla el romanès, que era una República de l'URSS i ara és el país més pobre d'Europa?", deixa anar en un to entre trist i irònic, i conscient que durant un temps continuarà barallant-se amb el dubte i el dilema de tornar o quedar-se.

Dubtes de tota mena també en va tenir Verónica Chelotti -una productora audiovisual de 39 anys- abans de tornar a l'Argentina ja fa quatre anys després d'haver-ne passat vuit a Catalunya. "Per a l'immigrant el verb *tornar* és ambigu", explica la Verónica per correu des de l'Argentina. "És tornar amb la teva mare i els teus amics. Però tornar també va ser, durant vuit anys, tornar a Catalunya. Tornar al país d'adopció, perquè l'Argentina, el meu, era el país on anava de vacances. I tornar era retrobar Barcelona, Roses, Girona, Sabadell i la gent maquíssima que em va donar l'oportunitat de créixer".

Per a la Verónica el retorn a l'Argentina ha representat renéixer. "Renéixer una vegada més -diu perquè en cada viatge, en cada etapa, he hagut de refer-me. Els primers temps a Catalunya vaig haver de desenvolupar escuts contra la soledat, buscar-me la vida sense papers, amb la por que et puguin enxampar i deportar-te. Vaig aprendre una altra llengua per treballar i entendre la societat en què volia inserir-me. Ara, de tornada, m'he retrobat amb el meu jo argentí sense perdre la meva catalanitat".

Un cop superats els fantasmes de pors i incerteses propis del retorn, la Verónica pot dir que li està anant molt bé a la seva Argentina, d'on havia marxat fugint de la precarietat extrema i on ara treballa com a productora general audiovisual de la Universitat Arturo Jauretche. "Tornar també ha significat passar un temps de dol per tot allò que has deixat enrere", explica. "Un altre dol. Molta

gent no ho acaba d'entendre, això dels dols: només ho he pogut parlar i compartir amb altres immigrants".

La crisi ha sigut el detonant més potent dels impulsos de retorn d'ençà que va començar l'arribada d'immigrants als anys 90 en plena globalització. Les estadístiques ho han anat projectant: el novembre del 2010 els padrons d'habitatge deien que a Catalunya hi havia uns 10.000 immigrants menys, una tendència que es va enfilars fins als 28.000 dos anys després. Però les xifres més destacables són les de l'estudi *Emigración de retorno y crisis en España*, publicat per la Universitat de

Barcelona, segons el qual el 7,7% dels immigrants residents a Catalunya, més de 90.000 persones, van marxar al llarg del 2011.

Segons un estudi de la UB, al llarg del 2011, en plena crisi, van marxar 90.000 immigrants

Va ser el mateix any que Verónica Chelotti va intuir que havia arribat el moment de tornar a l'Argentina en veure Espanya atrapada per una depressió econòmica. Però altres van haver de prendre la decisió en una situació encara més al límit, com explica l'advocat Ferran Rofin, de la Fundació Contal: "Decepció, frustració i finalment resignació és el que han sentit i continuen sentint moltes persones immigrants que després d'anys de lluitar per una vida millor decideixen abandonar Catalunya".

La missió de Rut Vigil, de l'oenagé YMCA, és facilitar els tràmits a les persones que s'acullen als programes de retorn voluntari: "La majoria no poden cobrir per ells mateixos les necessitats bàsiques. És per això que molts d'aquests immigrants manifesten que marxar no és un acte voluntari sinó l'única sortida que els queda". Un cop al país d'origen, YMCA continua fent un seguiment dels que tornen. "I val a dir -continua Rut Vigil- que un alt percentatge de persones retornades expliquen que la seva vida ha millorat i creuen que van fer el que calia. Però també hi ha casos en què el retorn ha significat empitjorar".

Els immigrants llatinoamericans són els que assumeixen amb més resignació el fet de marxar un cop superades les fases de decepció

i frustració, explica Ferran Rofin. "Són els que accepten abans la realitat", explica. "Et diuen: «Per estar malament aquí val més que torni al meu país, on, tot i no tenir una situació bona, almenys estaré amb la família». Des del 2012 funciona la finestra única del programa de retorn voluntari impulsat per la Unió Europea i l'Organització d'Estats Iberoamericans. Es basa en la capitalització de la prestació d'atur i la signatura del compromís de no tornar a territori espanyol almenys durant tres anys. Durant el 2015, més de 130 famílies -unes 220 persones- s'han acollit a Catalunya a la finestra única de retorn. El programa garanteix l'ajuda en tots els tràmits, es fa càrrec dels passatges d'avió i fins i tot de l'acompanyament a l'aeroport.

FRACÀS? QUIN FRACÀS?

Rut Vigil, d'YMCA, va participar en la gestió del retorn al Paraguai -el país més pobre de Sud-amèrica- de Mario Ríos, de 35 anys, la seva dona Mercedes Duarte, de 39, i dels seus fills Bryan, de 10, i Melany, de 2, nascuts aquí. La família va accedir a intervenir en aquest reportatge tres dies abans d'embarcar-se en un vol cap a Asunción el 19 de novembre. Deixaven enrere deu anys a Catalunya i s'enduien els bons records de la casa de Mataró on van viure. El Mario i la Mercedes decideixen tornar en adonar-se que el seu nivell de vida no acaba de remuntar. Les expectatives no s'han complert. Ella ha treballat de caixera en un supermercat i de dona de fer feines. Ell, d'ajudant en un servei de mudances i després, també, en un supermercat.

Arriben a la conclusió que potser sempre hauran de conformar-se amb sous justos o fins i tot precaris. "En la decisió sempre hem tingut en compte els nens en tots els aspectes. Tots dos treballàvem moltes hores i havíem de deixar-los sols o amb amics i veïns. Això cansa molt, i vam començar a pensar que al nostre país no tindríem aquest problema perquè la família ens ajudaria, sobretot els avis", explica el Mario. La Mercedes ho arrodoneix: "Mentre ens ho pensàvem, la família del Paraguai ens deia: «Torneu, aquí hi estareu bé». I jo els enyorava molt. Ha sigut una decisió presa fent una gran reflexió entre nosaltres. No l'hi vaig dir ni a la meva germana, que també viu aquí".

Amb els diners del programa de retorn voluntari el Mario i la Mercedes han decidit muntar una botiga de queviures i de tota mena de productes oberta durant moltes hores semblant a les que tenen aquí els pakistanesos. "Sé que trobaré a faltar molt aquest país. Sempre ens han tractat molt bé. Sortir de nit amb tanta tranquil·litat i seguretat... Allà no podrem. Però hem de marxar ara pels nens. Perquè si ho deixem per més endavant ja no podríem. El Bryan i la Melany s'haurien adaptat aquí, serien d'aquí, i no voldrien anar-se'n", explica la Mercedes a punt d'emocionar-se. "He arribat a pensar -afegeix el Mario- fins a quin punt, marxant, no estem privant els nostres fills de l'oportunitat d'una vida millor... Però immediatament pen-

SENSE BITLLET DE TORNADA. Fahd Chafik, traductor i periodista marroquí, tenia clar quan s'instal·lava a Barcelona que era per quedar-s'hi, però explica que alguns compatriotes no tornen per por al fracàs.

FRANCESC MELCION

SOMIANT EN EL SENEGAL. Mamadou Saliou va arribar a Espanya als 16 anys, amagat en un vaixell de pesca. A Barcelona ha estudiat i ara té un petit negoci de lloguer de bicis, però el seu objectiu és tornar al Senegal.

LAURA GÓMEZ

so en el Bryan, que té deu anys, que ha hagut de passar tantes hores sol. Allà podrà jugar amb els cosins, córrer pel jardí, tenir un gos". De dubtes i de pors reconeixen que en tenen alguns. Però el Mario i la Mercedes se senten optimistes amb el seu petit negoci de queviures: anirà bé, segur, diuen. Potser algú els dirà que el seu retorn al cap de deu anys és una mena de fracàs, però la Mercedes ho té clar: "Res de fracàs. Hem viscut bé i hem après molt. I si no hem fet més és perquè la crisi ens ho ha impedit. Cap fracàs, doncs, ni cap sentiment de culpa".

LA POR AL FRACÀS

"Tornar representa un fracàs? En molts casos sí", conclou Fahd Chafik, de 35 anys, un marroquí de Rabat, traductor i periodista. El Fahd no parla d'ell sinó dels seus compatriotes immigrants que, davant d'una situació límit, s'estimen plantejar-se marxar a un altre país abans de suportar el tràngol que pot significar tornar al propi. "És que deixar el teu país -continua Fahd Chafik- per anar a treballar a un al-

tre desperta moltes expectatives i il·lusió en els altres. I a tu et carrega de responsabilitat. Un cop instal·lat, i amb capacitat d'enviar diners a la família, et converteixes en un model d'èxit per als amics i coneguts. Et miren amb una barreja d'enveja i admiració. Per tant, si la crisi et deixa sense feina és una vergonya tornar al teu país. Al barri o al teu petit poble ets un ídol que cau. I abans de sentir-se humiliats molts magribins s'estimen més buscar altres llocs: anar als països del Golf si cal".

El Fahd coneix bé els perquè de les migracions des del Marroc i altres països àrabs i les causes més profundes del no retorn. "A més de les raons econòmiques, de voler deixar enrere la misèria, i de tenir un sostre i tres àpats al dia, molts dels que marxen i venen cap aquí fugen de la violència física i psicològica -no ne-

cessàriament en un context de guerra o de conflicte armat- i busquen refugi contra l'arbitrarietat per poder sentir-se lliures. És a dir:

Alguns immigrants no gosen tornar per por de ser humiliats i considerats fracassats al seu país

tenen tants motius per venir aquí com per no tornar cap allà". Per a Fahd Chafik immigrar no ha sigut una finalitat sinó allò que dóna sentit a la vida: el Fahd ve a ser el paradigma del no retorn. És dels que no tornarien mai i reconeix: "Quan vaig decidir instal·lar-me a Barcelona ho vaig fer amb la idea de quedar-m'hi i de no mirar enrere. Catalunya és casa meua perquè em dóna estabilitat física i emocional".

L'ÀFRICA L'ESTÀ ESPERANT

La mateixa contundència de Fahd Chafik deixant ben clar que es queda és reconeixible en Mamadou Saliou, de 23 anys, proclamant que de seguida que pugui tornarà al seu país, el Senegal, on acaba de passar dues setmanes.

Davant la pregunta "T'hi hauries quedat ara?" respon rialler: "No he tigit temps per sentir nostàlgia. He estat tan enfeinat que no he pogut ni plantejar-m'ho". Quan tenia 16 anys Mamadou Saliou es va amagar en un vaixell de pesca i va poder arribar a les Canàries i després a Barcelona. Irregular, esclar, fa el recorregut d'altres menors: acollida i, després, als 18 anys, buscar-se la vida sense poder treballar regularment per falta de permís. Fins que aconsegueix feina gràcies a una amiga. "Vaig arribar aquí enganyat: jo volia ser futbolista professional d'elit, pensava que les empreses em perseguirien, i m'he hagut de conformar jugant a la Lliga de 3a Divisió al Sant Andreu. Acabes descobrint la realitat i en prens consciència", explica el Mamadou amb to convençut, i continua: "Amb un soci he pogut muntar Ben Bik, un petit negoci de lloguer de bicicletes al carrer de l'Hospital, i l'ONG www.diandeafrica.org". Organitzen recorreguts en bicicleta pel Raval en què expliquen la feina de l'ONG a empresaris i professors i alumnes d'escoles com l'Acadèmia Guiu, Tree School i el Col·legi Montserrat.

L'objectiu de www.diandeafrica.org és impedir que els nens senegalesos de famílies pobres abandonin l'escola i perpetuin la ignorància i la pobresa. "L'escola pública està massificada. A cada classe hi van 80 nens que acaben sent incontrolables i deixen d'anar a l'escola", explica. Precisament les dues setmanes que el Mamadou acaba de passar al Senegal ha estat a Ziguinchor, la seva ciutat, gestionant amb el seu germà la construcció d'una escola. "Estem aconseguint finançament i ajudes. Cal que ens ho fem nosaltres perquè l'Àfrica no la canviaran des de fora. L'Àfrica es canviarà tota sola", i el Mamadou exposa com l'ha decebut la cooperació internacional i que poc que hi confia: diu que és molt difícil impedir que els diners vagin a parar a polítics i funcionaris corruptes.

De fet, Mamadou Saliou ja ha començat un personal i especialíssim retorn al Senegal. Reconeix que potser se n'aniria ara mateix; que de vegades a Barcelona s'avorreix, i troba a faltar la família, els nebots i els amics. Però no s'ho pot plantejar fins que acabi l'escola. Com alguns dels marroquins que coneix Fahd Chafik, molts amics senegalesos del Mamadou que viuen a Catalunya s'estimen més passar-ho malament aquí que no pas tornar al seu país, on podrien treballar als petits negocis dels seus pares. "Ho amaguen fins i tot a la família. Tenen por que els diguin que no han triomfat i els humiliïn", apunta el Mamadou. Però ell sí que tornarà. No gosa dir encara quan, però segur que tornarà per continuar ajudant a l'escolarització dels nens i gaudir de l'Àfrica que tant estima i que l'espera. "Enyoraré d'aquí la gent que m'ha ajudat i que va apostar per mi: els meus mestres i educadors". El Mamadou personifica el retorn pensat, planificat, intensament desitjat. Un retorn que -com el no retorn de Fahd Chafik- dóna sentit a la vida. ■